

Lasten ja nuorten kuntoutuspalveluiden kehittäminen LAPE- muutosohjelmassa

LAPE-verkostotapaaminen 23.11.2022

Lapsi- ja perhepalveluiden
muutosohjelma

Tässä esityksessä

- Kehittämistyön tausta
 - Kuntoutuksen uudistamisen komitea
 - Lasten kuntoutustyöpajat
 - Tulevaisuuden sote-keskusohjelman/LAPE-muutosohjelman valtionavustusten kohdennus lasten ja nuorten kuntoutuksen kehittämiseen
- Lasten ja nuorten kuntoutuksen kokonaisuuden kehittäminen alueellisissa hankkeissa
- Tulevaisuuden kehittämishaasteet

Kuntoutuksen kehittämisen taustaa

**Lapsi- ja perhepalveluiden
muutosohjelma**

Kuntoutuksen uudistamiskomitea 2016-2017

- Tehtävänä valmistella kuntoutusjärjestelmän kokonaisuudistusta arvioimalla kuntoutuksen rahoituksen ja lainsäädännön muutostarpeet ja tekemällä ehdotus uudeksi kuntoutusjärjestelmäksi
- [Komitean toimenpide-esitykset](#)
 - Tavoitteena on asiakaslähtöinen ja järjestämisvastuun osalta selkeä järjestelmä
 - Keskiössä kuntoutuksen prosessimaisuus, kuntoutustarpeen varhainen tunnistaminen ja prosessivastuutahon nimeäminen
 - Paljon palveluita tarvitseville keskitetty palveluohjaus. Kuntoutus nivominen osaksi asiakkaan arkitoimintaa
 - Lapsen ja nuoren arjen toimijoiden rooli keskeinen lapsen kuntoutumisen prosessin kaikissa vaiheissa. Kuntoutuksen tulee toteutua osana arkea perheen omassa elinympäristössä ja mahdollisuuksien mukaan myös varhaiskasvatuksessa ja koulussa.
- Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi vuonna 2020 Kuntoutuksen uudistamisen toimintasuunnitelman [Linkki toimintasuunnitelmaan](#)
 - Lasten ja nuorten kuntoutuksen kehittämisen toteutus osana LAPE-muutosohjelmaa

Komitean lapsia ja nuoria koskevat toimenpide-esitykset 1/2

Ehdotus nro 11; ensitieto

- Maakuntien tulee järjestäjinä huolehtia siitä, että vanhemmat/huoltajat saavat vammaisen lapsen syntyessä, kasvun ja kehityksen viivästyessä, lapsen sairastuessa pitkäaikaisesti ja hänen siirtyessään varhaiskasvatukseen tai kouluun tietoa kuntoutusmahdollisuuksista ja järjestöjen sekä eri tahojen tarjoamista tukitoimista

Toteutus:

- Kansallisen lapsistrategian toimenpiteenä Duodecim laatii Hyvä käytäntö –konsensus-suosituksen ensitiedon antamiseen

Komitean lapsia ja nuoria koskevat toimenpide-esitykset 2/2

- Ehdotus nro 12; nuoret

- *Maakuntien, kuntien, Kelan ja koulutuksen palvelujärjestelmissä on tunnistettava kuntoutustarpeessa olevat nuoret ja tehtävä yhteistyötä, jotta nuorille, joiden toimintakyky on olennaisesti alentunut, voidaan tarjota kuntoutusta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Maakuntien ja Kelan on kehitettävä nuorille kuntoutuspalveluja osana heidän arkeaan, kiinteässä yhteydessä työ-, koulu- ja opiskeluympäristöihin. Kaikille nuorille on tarvittaessa mahdollistettava reitti koulutukseen ja työhön.*
- **Toimeenpano:** LAPE, Mielenterveysstrategia/IPS-hankkeet, NEET-nuorten kuntoutuksen kehittämishanke, ONNI-hanke...

- Ehdotus nro 13: nuoret

- Jatkotyössä selvitetään, miten voidaan nykyistä tehokkaammin ehkäistä nuorten siirtymistä työkyvyttömyyseläkkeelle mielenterveyssyistä.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö vastaa selvitystyön toteutumisesta.

STM: Lasten ja nuorten kuntoutustyöpaja 2020

- **Sidosryhmien näkemyksiä lapsiperheiden kuntoutuspalvelujen kehittämistarpeista:**
 1. Vastuullisen asiakasohjauksen -työotteen tuominen perhekeskusten toimintaan
 - Roolina palvelukokonaisuuden koordinointi ja ohjaaminen
 2. Yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden sekä varhaiskasvatuksen ja koulun välillä
 - Kuntoutumisen toteutuminen osana lapsen arkea keskeinen tavoite
 3. Perheiden kokonaistilanteen huomioiminen kuntoutuksessa
 - Kuntoutuksen palvelukokonaisuus suunniteltava paitsi yksittäisen asiakkaan, myös perheen kokonaistilanteen huomioivaksi
 4. Yhteistyö erityistason (lastensuojelu, vammaispalvelut ja erikoissairaanhoido) ja perustason palveluiden välillä
 - Peruspalvelujen ja erikoissairaanhoidon selkeä työnjako ja hyvä yhteistyö tärkeä kuntoutuksen kokonaisuuden toimivuutta lisäävä tekijä

Lasten ja nuorten kuntoutuksen kehittämisen tukeminen valtionavustuksin 2020 ja 2021

- **Valtionavustusten haku kevät 2020 (toimeenpanoon n. 11m€)**
- Perhekeskukset:
 - Lisätään kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyvää sote- ja sivistystoimen välistä moniammatillista yhteistyötä
 - Lasten, nuorten ja perheiden tukipalveluja sekä varhaisen tuen ja hoidon saatavuutta varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteydessä vahvistetaan
- Lasten ja nuorten miepä-palvelut:
 - Integroidaan eri toimijoiden työ esim. tuottamalla lasten ja nuorten matalan kynnyksen mielenterveyttä vahvistavia palveluja koulujen ja oppilaitosten yhteydessä sekä osana monialaisia yhteisiä toimintoja kuten Ohjaamoja
- **Täydennyshaku 2021 (toimeenpanoon n. 20m€)**
 - Tiivistetään systemaattisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä neuvolan ja varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitosten yhteistyötä. Edistetään varhaisen tuen, hoidon ja **kuntoutuksen saatavuutta** varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen yhteydessä, mukaan lukien opiskeluhuolto ja opiskeluterveydenhuolto.
 - Monia eri palveluja tarvitsevien lasten ja nuorten tukemisessa ja **kuntoutuksessa** otetaan käyttöön vastuullisen asiakasohjauksen malli (**case management**) ja tarvittaessa nimitään vastuuhenkilö, joka vastaa palvelukokonaisuuden yhteensovittamisesta.
 - Vahvistetaan päihteillä oireilevien nuorten tuen tarpeiden tunnistamista, hoitoon ohjautumista sekä kokonaisvaltaista tukemista ja hoitoa.
 - Otetaan käyttöön lasten ja nuorten **käytös- ja neuropsykiatristen ongelmien** tuen, hoidon ja **kuntoutuksen** menetelmiä.

Lasten ja nuorten kuntoutuksen kokonaisuuden kehittäminen alueellisissa hankkeissa

Kuntoutuksen uudistamisen
toimeenpanon
väliarviointiraportti [Linkki
raporttiin](#)

Yleistilanne

- Valtionavustusten täydennyshaun 2021 myötä lasten ja nuorten kuntoutuspalveluiden kehittämissisällöt vahvistuivat alueellisten hankkeiden hankesuunnitelmissa.
- Kuntoutuspalveluiden kehittämissisältöjä on tunnistettavissa yli puolessa kehittämishankkeista.
- Kehittämistyön sisällöt ja laajuus vaihtelevat paljon eri alueilla.
- Osa kehittämistyöstä kohdentuu lasten ja nuorten lääkinnällisen kuntoutuksen kehittämiseen, mutta monissa hankkeissa on myös laajasti psykososiaalisen kuntoutuksen sisältöjä.

Kuntoutuksen uudistamisen väliarviointi

- Kyselylomake lähetettiin kaikille hyvinvointialueille.
- Lisäksi toteutettiin kehittämistyön tilannekuvaa syventävät ryhmähaastattelut kuuden alueen kanssa
- Kyselyyn vastasi 16 tulevaa hyvinvointialuetta.
- Vastausta ei saatu viideltä hyvinvointialueelta. Yksi alue vastasi, ettei sen hankkeissa ei ole kohdennettu suunnittelutyötä tai toimenpiteitä lasten ja nuorten kuntoutukseen liittyen.
- Kyselyn tulokset on ryhmitelty kuudeksi asiakokonaisuudeksi.

1. Kuntoutuksen tarpeen tunnistaminen ja kuntoutuspalveluihin ohjaaminen

- Kuntoutuksen tarpeen tunnistamista ja kuntoutuspalveluihin ohjaamista tukevat mm:
 - Palvelupolkujen yhtenäistäminen, monialaisen yhteistyön vahvistaminen perhe- ja sote-keskuksissa sekä kuntoutuksen ammattilaisten toimiminen osana monialaisia tiimejä
 - Yhtenäiset kuntoutukseen ohjautumisen kriteerit ja niiden jalkauttaminen kattavasti eri verkostoihin
 - Monialaiset kuntoutustyöryhmät
 - Yhteistyö-/alkuhaastattelulomake, jolla kartoitetaan lapsen kokonaiskehitystä ja perheen tilannetta
 - Jatkossa tavoitteena nykyistä laajempi näkökulma lapsen ja perheen tilanteen arviointiin, tällä hetkellä liiaksi palvelukohtaista arviointia
- Varhaiskasvatus ja kouluterveydenhuolto ovat vahvoja yhteistyökumppaneita liittyen varhaiseen ohjautumiseen
- Nuorten kuntoutustarpeen tunnistaminen tunnistettu haasteeksi

2. Neuropsykiatrisesti oireilevat lapset ja nuoret

- Neuropsykiatrisia oireita ei tunnisteta kattavasti > tarvetta vahvistaa ammattilaisten osaamista
- Nepsy-palvelukokonaisuus hajanainen, vaatii selkiyttämistä > työ käynnissä monella alueella
 - Kehitteillä: Nepsy-verkostoja ja –tiimejä, ADHD-työryhmiä, nepsy-koordinaattoreita, nepsy-konsultaatiotyöryhmiä
 - Ammattilaisten osaamisen laaja-alaista vahvistamista

Toimintakykymittarit lasten ja nuorten toimintakyvyn kartoittamisessa ja kuntoutuksen vaikutusten arvioinnissa

- Alueilla käytössä ammattiryhmäkohtaisia/palvelukohtaisia toimintakykymittareita, mutta ei kokonaisvaltaisia arviointimenetelmiä
- Ammattiryhmien yhtenäiset arviointimenetelmät edistäisivät arviointiosaamisen vahvistamista ja yhdenmukaistamista.
- Kokonaisvaltaisempaa toimintakyvyn/elämänlaadun arviointia edistetään kuitenkin vain harvoilla alueilla
 - Kokonaisvaltaisen arvioinnin osalta muutamia mainintoja mm. GAS- menetelmään sekä ICF-viitekehykseen liittyen.

4. Case Manager –toimintamalli

- Vastuullisen asiakasohjauksen toimintamalli (case manager) käyttöönotto on toistaiseksi edennyt vain melko harvoilla hyvinvointialueilla
- Kuntoutusohjaajia pääsääntöisesti erityistasolla, mutta ei perustasolla
 - Kuntoutusohjaajat toimivat asiakaskohtaisina yhteyshenkilöinä esimerkiksi henkilöille, joilla on aistivamma tai vaativa pitkäaikaissairaus (esim. syöpä, sydänsairaudet, diabetes) tai vaativa neurologinen sairaus.
- Hyvinvointialueelle on suunnitteilla alueellisia asiakaskohtaisia vastuuhenkilöitä erityisesti paljon tai monia erilaisia palveluja ja tukitoimia tarvitseville lapsille, nuorille ja heidän perheilleen.
- Vastuutyöntekijämalli sopisi hyvin myös nuorten palveluihin

5. Kuntoutukseen liittyvä yhteistyö

- Hyvinvointialueilla on paljon yhteistyötä
 - Sivistystoimen ja sote-toimen välillä
 - Sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityistason välillä
 - Sote-palveluiden ja muiden toimijoiden kuten esim. järjestöjen ja Kelan kesken
- Toimintamallien ja palvelupolkujen päivittämistä tehdään yhteistyössä eri tahojen kanssa, ja perustason ja erityistason välille rakennetaan vahvaa, toimivaa ja saumatonta yhteistyötä.
- Kehittämisen painopisteenä on vahvistaa edelleen perustasoa.

6. Lasten ja nuorten kuntoutuksen palvelujen ja prosessien kehittäminen

- Kehittämistyö käynnissä:
 - Alueellisesti yhtenäiset palvelukuvaukset sekä asiakasnäkökulmasta yhdenmukaiset kuntoutuksen toimintamallit
 - Yhdenmukaiset palveluun lähettämisen ja myöntämisen kriteerit.
 - Ohjeistusta jalkautetaan myös yhteistyötahoille
 - Yhdenmukainen kirjaaminen palveluittain
 - Yhdenmukainen osaaminen > palveluiden tasalaatuisuus ja vaikuttavuus
 - Etäkuntoutuksen kehittäminen

Nuorten kuntoutuksen kehittäminen

Nuorten kuntoutustarve

- Työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle jääneillä nuorilla ei usein yksittäistä diagnoosia, vaan moninaisten ongelmien vyyhti
 - Tarvitaan varhaisempaa ja kokonaisvaltaisempaa puuttumista
 - Palveluihin hakeutumisen oltava mahdollisimman helppoa
- Nuorten kuntoutustarvetta tulisi tunnistaa laajemmin muun muassa Ohjaamoissa, kouluissa/oppilaitoksissa ja nuorisotyössä.
- Myös varusmiespalvelusta, terveydenhuollon palvelujen käyttöä ja Kelan etuuksien käsittelyä tulee hyödyntää kuntoutustarpeiden tunnistamisessa

Toimia nuorten tilanteen edistämiseksi

- LAPE-muutosohjelma:
 - Nuorten matalan kynnyksen miepä-palveluiden kehittäminen
- Mielensterveysstrategia
 - Psykososiaalisen tuen menetelmäosaamisen vahvistaminen
 - IPS-hankkeet
 - Perusterveydenhuollon NEET-suositus valmisteilla
- Kansallinen lapsistrategia
 - Toimenpiteet nuorten mielensterveys- ja päihdepalveluiden kehittämistarpeiden selvittämiseksi (tp 12 ja tp 13)
- VN TEAS-hanke Nuorten mielensterveyden tukeminen sosiaalihuollossa ja matalan kynnyksen toiminnassa <https://tietokayttoon.fi/-/10616/tutkimus-sosiaalihuollon-menetelmakoordinaatio-ja-aidosti-matala-kynnys-parantaisivat-nuorten-mielensterveyden-tukemista>
- NEET-nuorten kuntoutuksen kehittämisprojekti 2018–2019/Kela
- Nuorten kuntoutustuen kehittämistä koskeva selvitys

Tulevaisuuden kehittämishaasteet

Jatkotyön tarpeet

1. Neuropsykiatrisen kuntoutus- ja hoitopolun kehittäminen
 - Mm. neuropsykiatriseen oireiluun liittyvän lasten, nuorten ja vanhempien saaman tuen sisältöjen, yhdenvertaisen saatavuuden sekä vaikuttavuuden kansallinen tarkastelu
2. Lasten ja nuorten mielenterveyteen liittyvän tuen ja kuntoutuksen kehittäminen
 - Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden kokonaisuuden ja eri toimijoiden vastuiden selkiyttäminen myös lainsäädäntöä tarkistamalla
3. Opiskelukyvyn tukeminen monialaisesti
 - Ohjaamoiden ja muiden nuorten monialaisten palvelujen, kuten nuorisoasemien/nuorisovastaanottojen vahvistaminen
4. Toimintakyvyn arvioinnin yhtenäistäminen
 - Lasten ja nuorten toimintakyvyn kartoituksessa tai kuntoutuksen vaikutusten arvioinnissa käytettävien mittareiden käytön edistäminen (erityisesti monialaisesti käytettävät mittarit).

Kiitos!

Hanne Kalmari, THL
Johtava asiantuntija, projektipäällikkö/
LAPE-muutosohjelma
etunimi.sukunimi@thl.fi

Lapsi- ja perhepalveluiden
muutosohjelma